

EL PATRIMONI DE LA IMAGINACIÓ: LLIBRES D'AHIR PER A LECTORS D'AVUI (2007)

Resum de l'article “[El llibre per a infants i adolescents. Dels orígens a la desfeta](#)”, de Teresa Rovira (p. 15-26), a càrrec de l'alumne [J. Àngel Cano Mateu](#) per a l'assignatura Cultura i literatura per a infants i joves en llengua catalana.

Portada d' *El patrimoni de la imaginació: Llibres d'ahir per a lectors d'avui* (2007)

Qui és l'autora?

- Teresa Rovira (1919-?)
- Bibliotecària catalana, filla del polític Antoni Rovira i Virgili.
- 2002: Creu de Sant Jordi per la seua remarcable tasca en l'àmbit del llibre infantil i juvenil.
- Article publicat a *Lletra de canvi*, núm. 19-20 (juliol-agost 1989), però dins *El Patrimoni de la imaginació: Llibres d'ahir per als lectors d'avui* (2007).

Foto de l'autora:
Teresa Rovira

Introducció (p. 15-16)

- Rubió i Balaguer: La literatura infantil és **“aquella branca de la literatura d’imaginació que millor s’adapta a la capacitat de comprensió de la infància i al món que de debò l’interessa”**.
- Característiques:
 - 1) Públic determinat; nivells de comprensió i diversitat de gustos.
 - 2) Obres per a infants/adolescents + contes/llegendes populars.
 - 3) Dibuix forma una unitat amb el text.
- Reflecteixen les circumstàncies culturals i polítiques de la societat.
- Aparició tardana, un segle més tard que en les literatures de països amb un desenvolupament politico-cultural normal:
 - a) Evolució de la literatura infantil catalana condicionada per la història, amb conseqüències en l’ús de la llengua (ensenyament).
 - b) Excessiu preu d’un llibre ben presentat i il·lustrat en un àmbit tan reduït.

- Doble edició en català i castellà de la majoria d'editorials (fals “bilingüisme” o por al fet que no ho entenguen).
- Poca durada de col·leccions i revistes, amb l'excepció d'*En Patufet*.
- A Catalunya, supleix les deficiències de l'Escola.
- Història del llibre català per a infants:
 - a) Segle XIX: primers llibres.
 - b) Inicis segle XX – 1939: renovació, desenvolupament i normalització.
 - c) Interrupció de 1939 i lenta represa.

Portada de la revista *En Patufet* (1904)

1. La literatura infantil del segle XIX (p. 16-17)

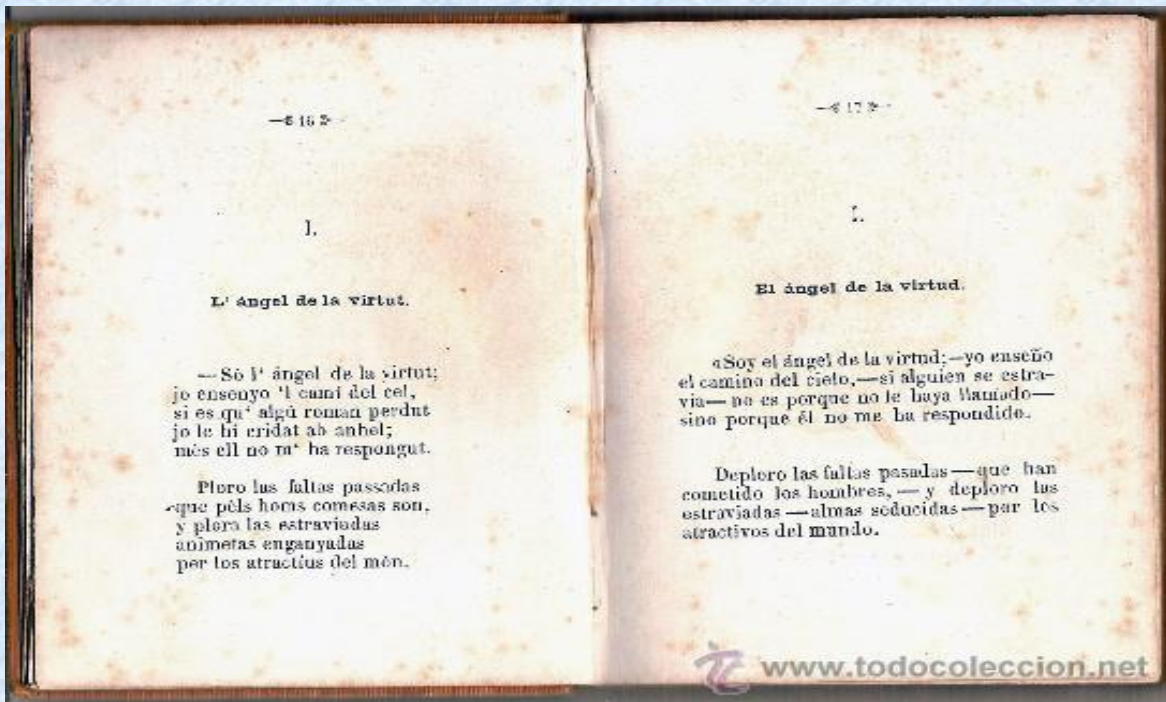
- Abans del segle XVIII: llibres didàctics, de literatura popular o auques.
- Durant segles, literatura d'esplai -> literatura oral (contes populars, llegendes, jocs, cançons).
- A mitjan segle XVIII, es desperta un gran interès pel nen a Europa -> els primers llibres a la Península Ibèrica daten de finals del segle XVIII.
- A Barcelona, el 1800, inici de producció infantil que, fins a 1860, serà de contingut instructiu/moralitzant. Sempre en castellà, llengua de l'ensenyament i la que els pares volen per als fills.

• Tanmateix, als començaments de la dècada dels seixanta, canvis:

a) Editorial Bastinos (1860) converteix Barcelona en un important centre editor del llibre infantil.

b) Traducció dels *Contes* de Perrault en castellà.

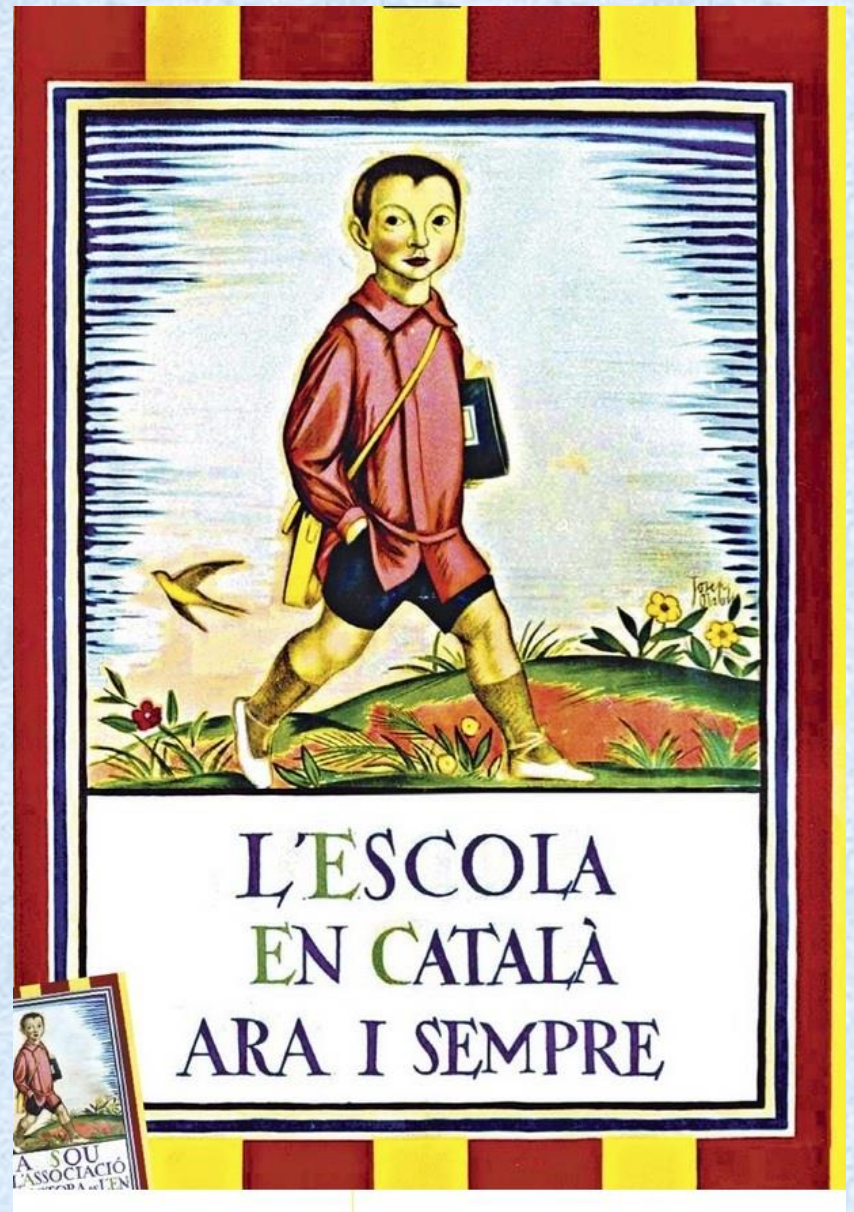
c) Consolidació de la Renaixença -> aparició de les primeres obres per a infants en català: *Lo Llibre dels Àngels* (1865), de Pelagi Briz, o *Lo Llibre de la Infantesa* (1866), de Terenci Thos i Codina.

Lo Llibre dels Àngels,
de Pelagi Briz (1865).
Edició en català i en
castellà

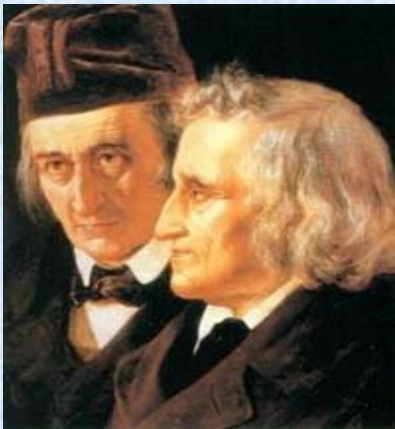
- Després d'aquests, pocs llibres publicats fins a la fi del segle, i de caràcter instructiu-moralitzant.
- Important producció folklòrica (Briz, Alcover, Caseponce), base de nombroses publicacions infantils.
- D'altra banda, el català és reclamat a les escoles per polítics i pedagogs, però els llibres infantils més abundants són en castellà.

Revisió feta pel diari *Ara*
d'un cartell de 1920, obra
del pintor noucentista
Josep Obiols

2. Renovació i desenvolupament: de l'any 1904 a la desfeta del 1939 (p. 17-26)

- Origen dels canvis en la producció i la difusió de la literatura infantil:
 - a) Necessitats de l'infant d'una literatura de diversió (iniciat per Perrault, Grimm, Andersen, Verne...), que acaba amb la literatura instructiva-moralitzant.
 - b) Noves tècniques d'impremta i del gravat: canvis en l'aspecte dels llibres i revistes infantils.
 - c) Ampliació dels lectors: extensió de l'ensenyament primari obligatori; primeres biblioteques infantils, i noves revistes per a infants més barates i divertides.

Els germans Grimm en un bitllet antic

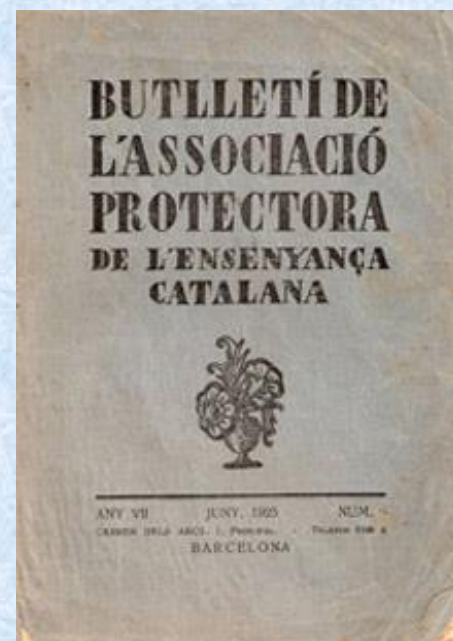
Retrat d'Andersen (1836)

- A Catalunya, a més:
 - a) Extensió i consideració del català com a llengua literària.
 - b) Interés pel conte popular, més material dels folkloristes i arts gràfiques en època modernista.
 - c) Atenció noucentista per als infants de la Catalunya ideal.
 - d) Institucions polítiques: producció i difusió

Enric Prat de la Riba,
primer president de
la Mancomunitat
(1914-1917)

Portada del butlletí de
l'Associació Protectora de
l'Ensenyança Catalana
(juny, 1923)

• Característiques de la literatura infantil de l'etapa:

a) Incidència en el conte popular (reelaborat i adaptat) i contes literaris (Riba i Carner).

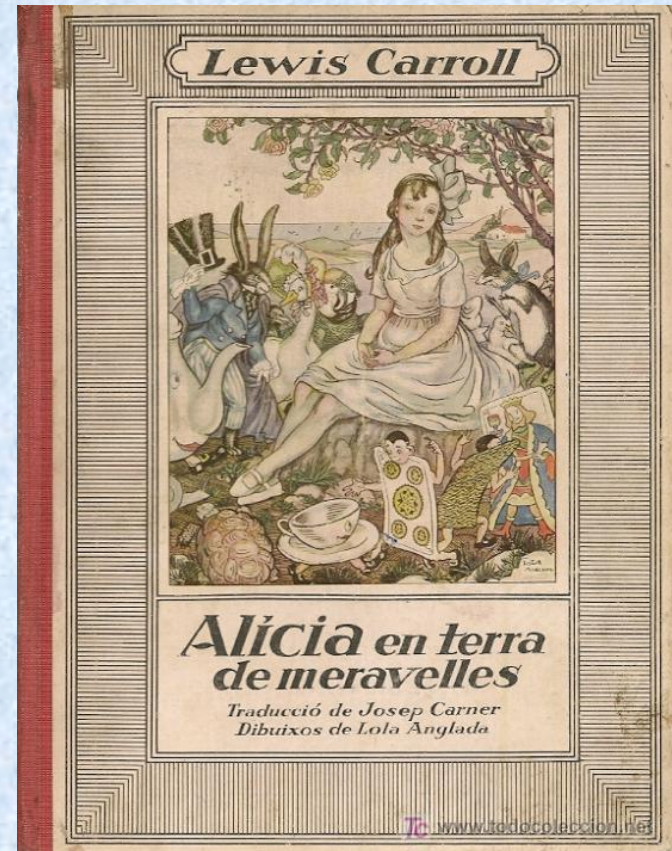
b) Importància de les revistes: estimulen escriptors i dibuixants a treballar per als infants.

c) Traduccions de Carner, Riba o Marià Manent, o il·lustracions de Lola Anglada, que les apropen al nostre entorn (*Alícia en terra de meravelles*, de Lewis Carroll).

d) Evolució de dos tipus de literatura:

- Culturalista: Del noucentisme; arribar al poble per les escoles i biblioteques.

- Consum: Majoritària; *En Patufet* i publicacions annexes.

Traducció d' *Alícia en terra de meravelles*, de L. Carroll, a càrrec de Josep Carner (1930)

2.1. Inicis del llibre per a infants en el seu concepte modern de contingut i presentació (1904-1916) (p. 18-21)

- Preocupació per la pedagogia: creació d'uns llibres, no només escolars, sinó també d'oci, que complementen la tasca de l'escola.
- Inici d'una organització industrial (Editorial de *L'Avenç* o *En Patufet*) -> eclosió.
- 1906, Xènius demana un Perrault: “Oh, un Perrault, un Perrault per a nosaltres!...”.

Retrat d'Eugeni
d'Ors, Xènius
(1927)

- 1907, l'editorial de la revista *Joventut* -> traducció catalana de Perrault amb il·lustracions d'Apel·les Mestres.
- 1908-1909, *En Patufet* publica els primers volums de contes literaris de la seua Biblioteca. Lligam text + imatge.
- A partir de 1909, buit en l'evolució de la producció infantil catalana.

Revista *Joventut*, núm. 209, amb il·lustracions d'Apel·les Mestres (1900-1906)

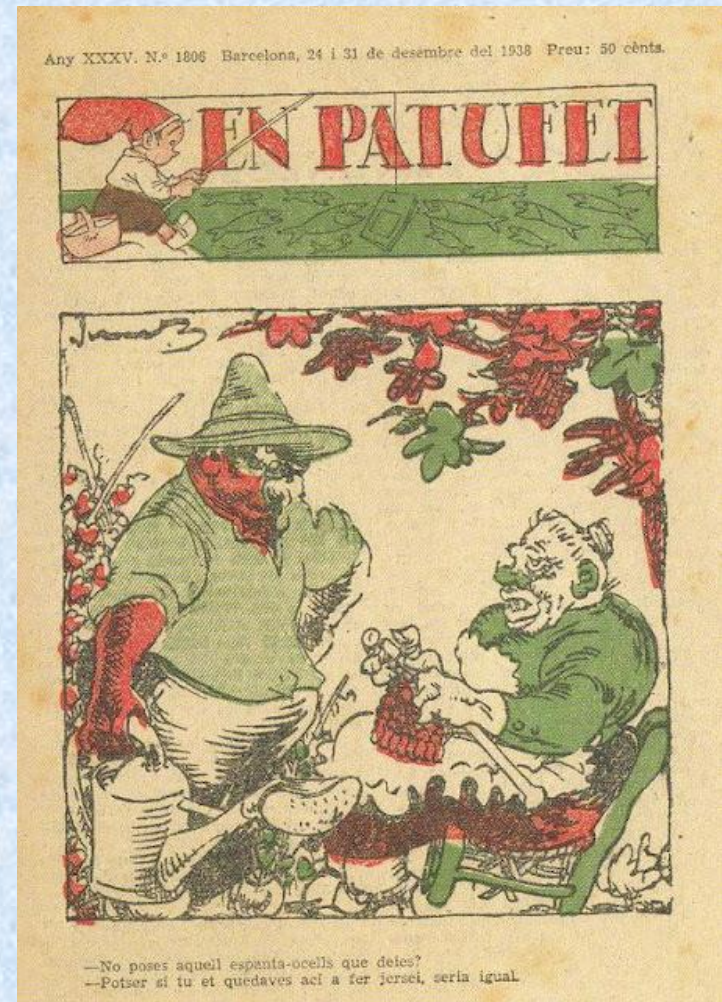
• Paral·lelament, només *En Patufet* (1904-1939) cobreix el camp del llibre infantil

- Primera revista en català adreçada als infants, de diversió i profusament il·lustrada. Molta incidència en la societat catalana.

- Fundada per Josep Aladern i Aureli Company, amb "la intenció d'inclinar els nens i nenes a llegir en català". Hi col·laboren Josep Carner (Pepet C.) o J. M. Folch i Torres, entre d'altres.

- Arriba a públic de totes les classes socials i de totes les edats.

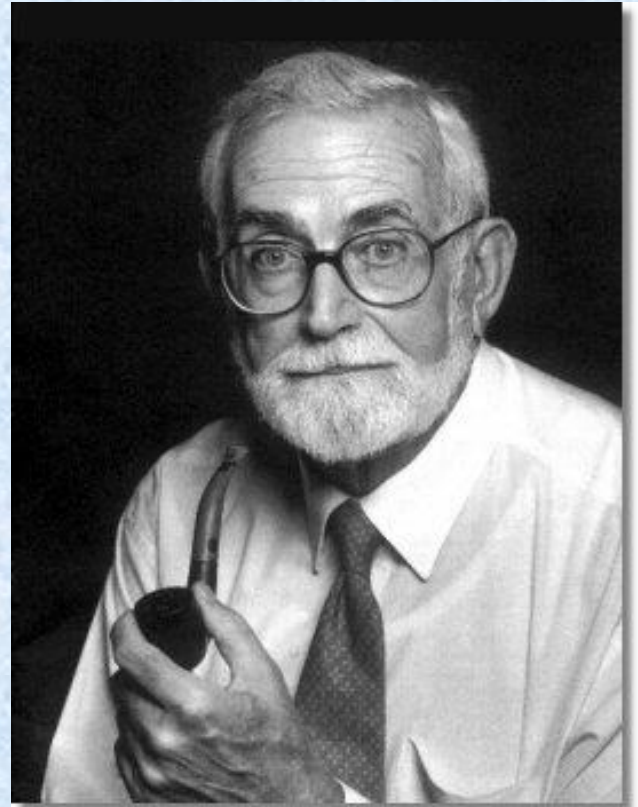
- No obstant això, l'abús de bromes de mal gust i acudits fora de lloc per intentar captar lectors, a més de l'excés de sensibleria tenyida de rosa, els provoca crítiques. Ara bé, se li reconeix la seua extraordinària tasca de divulgació del català escrit.

Portada de la revista
En Patufet (1938)

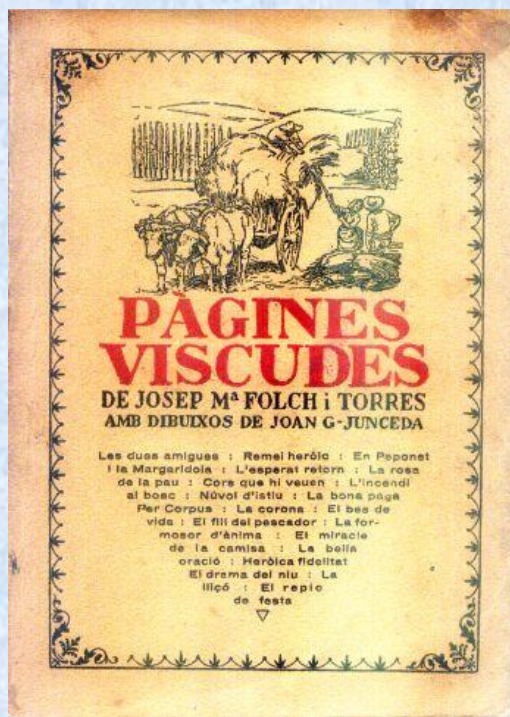
Josep M. Folch i Torres (1880-1950)

- Escriptor més representatiu de la literatura per a infants i joves catalana.
- Revista *En Patufet*, plataforma cap a l'èxit per connectar molt bé amb el públic.

Retrat de Josep M. Folch i Torres

- *Pàgines viscudes* (1915-1938), narracions breus, d'un realisme quotidià idealitzat, sempre amb una lliçó exemplar. Representa els ambients, els costums, les creences de l'autor.
- Lliga les aventures dels herois amb Catalunya, que volen fer conèixer i estimar, i on tornen com a triomfadors.
- Dibuxos de Junceda, que són veritables documents de la societat.
- 1916, carrera teatral amb *Pastorets* al Coliseu-Pompeia. També *Rondalles escenificades*, inspirades en contes de la tradició oral amb element fantàstic.

Portada de *Pàgines viscudes*,
de Josep M. Folch i Torres
(1915-1938)

2.2. El llibre i la revista del nou-cents. L'acció de la Mancomunitat i la reacció contra la Dictadura: 1917-1930 (p. 21-25)

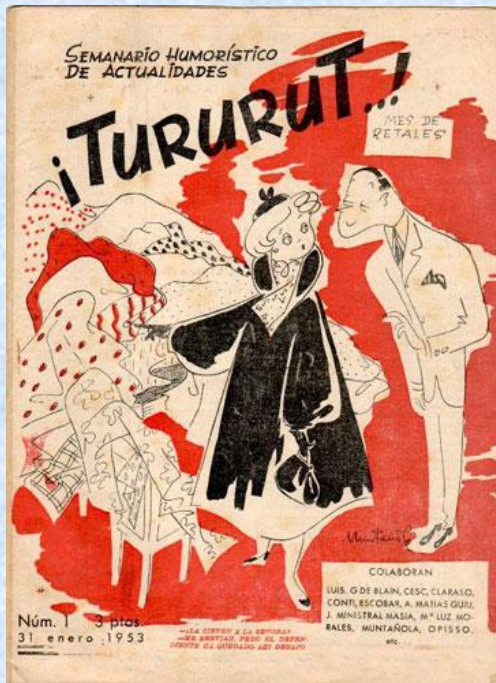
- La preparació de l'etapa anterior (edicions de rondalles i *En Patufet*; preferències del noucentisme en literatura i art –que idealitza la realitat–, gust per la narració curta, detallisme), a més de la prosperitat econòmica durant la Gran Guerra, favorable a l'augment de les noves empreses (editorials), provoca que els editors escriguen o traduïsquen obres per als infants.
- Període amb dues èpoques:
 - a) Acció de la Mancomunitat: cohesió i impuls al moviment pedagògic i de catalanització.
 - b) Dictadura de Primo de Rivera: esforç privat que intenta suplir amb el llibre, la tasca de l'escola.

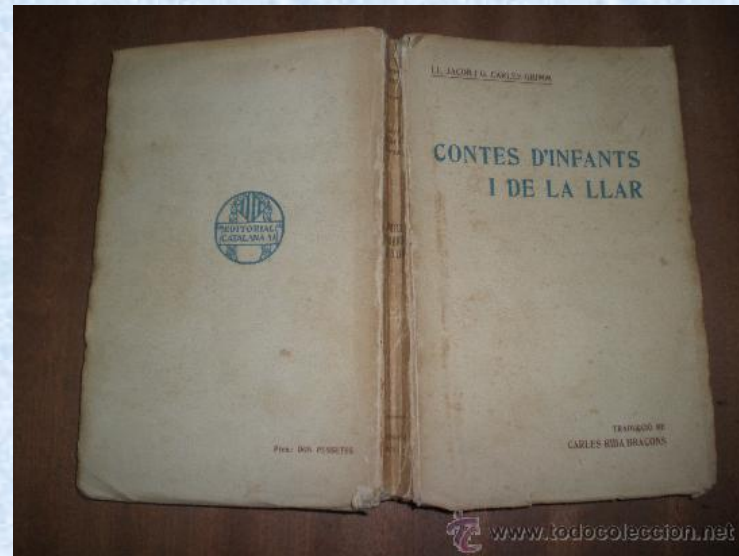
Retrat de Miguel Primo de Rivera, dictador entre 1923-1930

- **Editors:**

- “Llibres per servir de lectura a les escoles de Catalunya”, per la Mancomunitat i el Consell de Cultura de l’Ajuntament de Barcelona.
- Editorial Muntañola (1916): col·leccions de llibres en doble edició, amb il·lustracions en colors a tota pàgina gràcies al nou sistema d’“offset”. Trobem: *Les aventures d’en Perot Marrasquí* (1917), o la reelaboració de diversos contes, per Riba o Carner, il·lustrats per Lola Anglada, Josep Obiols, Apa... El 1922 hagué de tancar per suspensió de pagaments del Banc de Barcelona.

Setmanari *¡Tururut!*, en castellà (Ed. Muntañola, 1953)

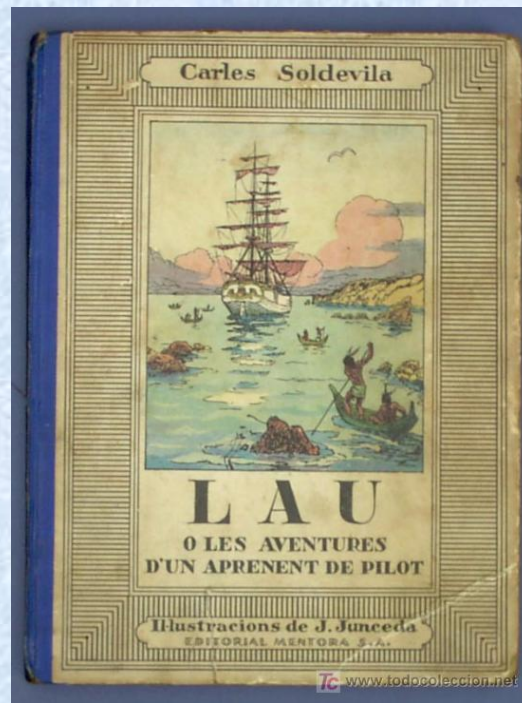

Traducció de *Contes d'infants i de la llar*, dels germans Grimm, a càrrec de Carles Riba (1919)

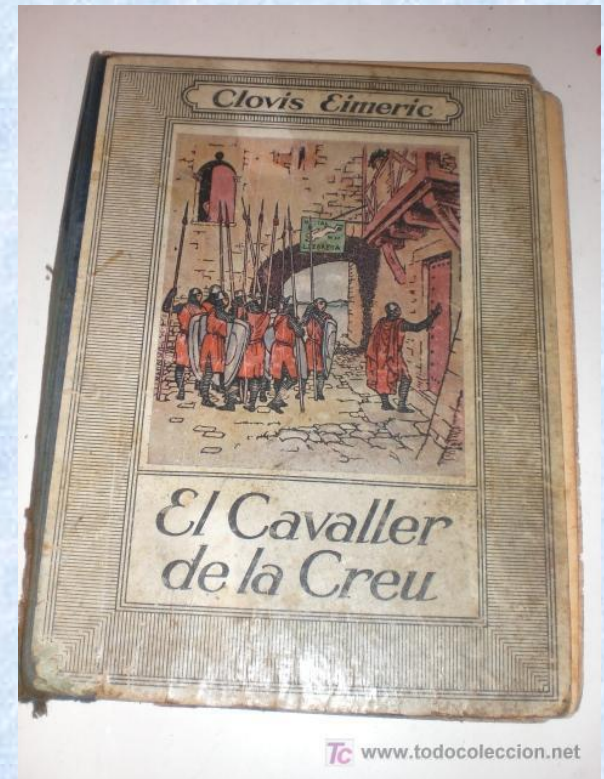
- Editorial Catalana (1917), amb col·leccions dirigides per Carner: *Contes d'Andersen*, traducció del mateix Carner (1918) o *Contes d'infants i de llar*, de Grimm, traduïts per Riba (1919-1921).

- Editorial Mentora: *Lau*, de Carles Soldevila (1926), *El cavaller de la Creu*, de Clovis Eimeric, amb il·lustracions de Junceda (1926).

- Al País Valencià, en un inici de progrés de redreçament de la cultura valenciana, *Contes per a infants (de la imaginació nòrdica)*, de Joaquim Reig.

Portada de *Lau o les aventures d'un aprenent de pilot*, de Carles Soldevila (1926)

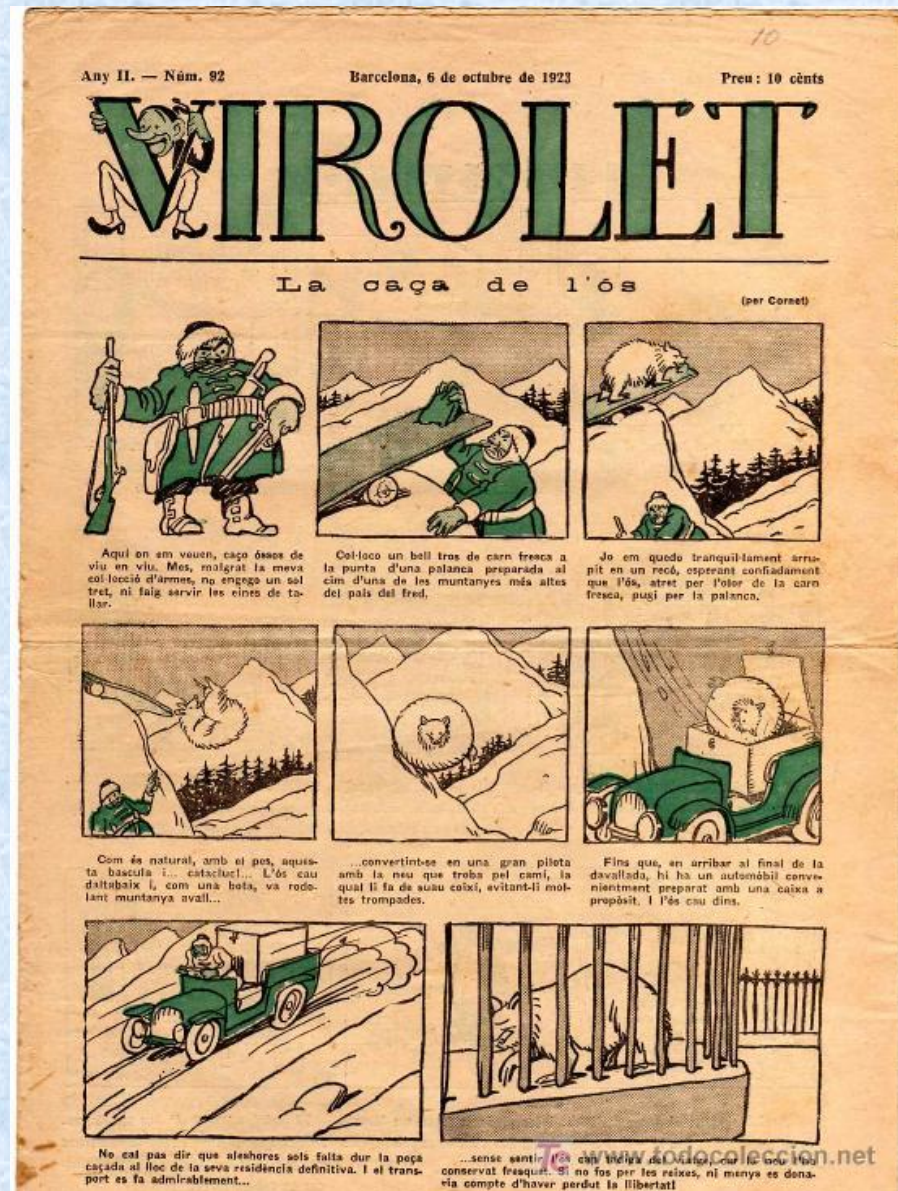
Portada d'*El Cavaller de la Creu*, de Clovis Eimeric (1926)

• Revistes:

-Intent d'una nova revista infantil més moderna i menys folklòrica. Salvat Papasseit hi publicarà la primera edició d'*Els nens de la meva escala*. Però, pel catalanisme radical, suprimida amb el colp d'estat del 1923.

- Editors d'*En Patufet* -> *Violet* (1922-1930): primera revista amb historietes il·lustrades, com diversos contes de Grimm o de Carner.

- *La Rondalla del Dijous*, de Massó i Ventós (1924).

Revista *Violet*, núm. 92 (1923)

• **Autors. Lola Anglada:**

- Autora del text i dibuixos dels *Contes del Paradís* (1920), *En Peret* (1928) o *Margarida* (1929).

- Joan Sacs: “ (...) **hom es pregunta si no són els dibuixos els que han provocat la literatura**”.

- Dibuixos: bestioles i plantes, petits objectes de la vida quotidiana.

- *El més petit de tots* (1938): llibre a partir de la guerra, amb què crea un personatge simbòlic, el noi antifeixista, cívic i amant de Catalunya.

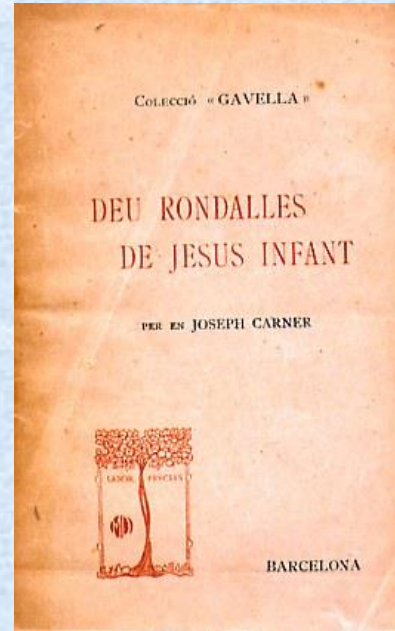
Il·lustració dels *Contes del Paradís*, de Lola Anglada (1920)

Il·lustració d'*En Peret*, de Lola Anglada (1928)

- **Josep Carner:**

- *Deu Rondalles de Jesús infant* (1904): elements com la tendresa, la ironia, el sentit de l'humor...

Portada de *Deu Rondalles de Jesús infant*, de Josep Carner (1904)

- **Carles Riba:**

- *Les aventures de Perot Marrasquí* (1917): el protagonista és una criatura diminuta que viu en un món de mida normal i que, amb el desig de veure món, s'escapa de casa amb un colom, per viure una sèrie d'aventures, i torna a casa penedit i enyorat.

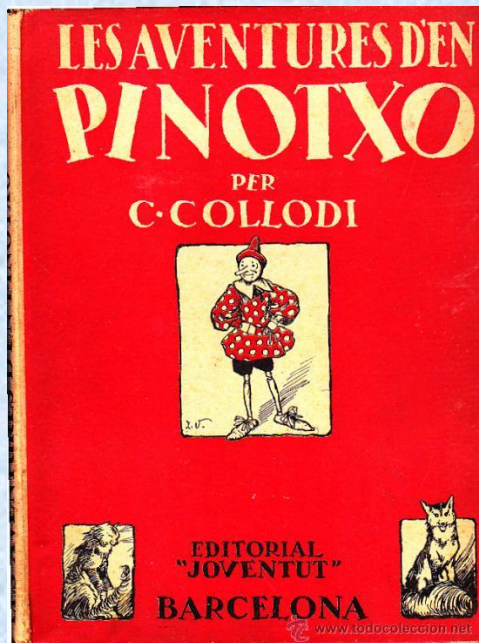

Portada de *Les aventures de Perot Marrasquí*, de Carles Riba (1917)

2.3. La Catalunya republicana 1931-1939

(p. 25-26)

- Minva la producció per la política, compensada per les edicions de llibres de lectura per a les escoles, a càrrec del Consell de Cultura de la Generalitat i l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana.
- Joventut, principal editorial, continuadora de Mentora: *Rondalles d'Andersen* (1933), aprofitant les versions de Carner i de Marià Manent; també traduccions de clàssics com *Peter Pan i Wendy*, de Barrie (1935), o *Pinotxo*, de Collodi (1934).

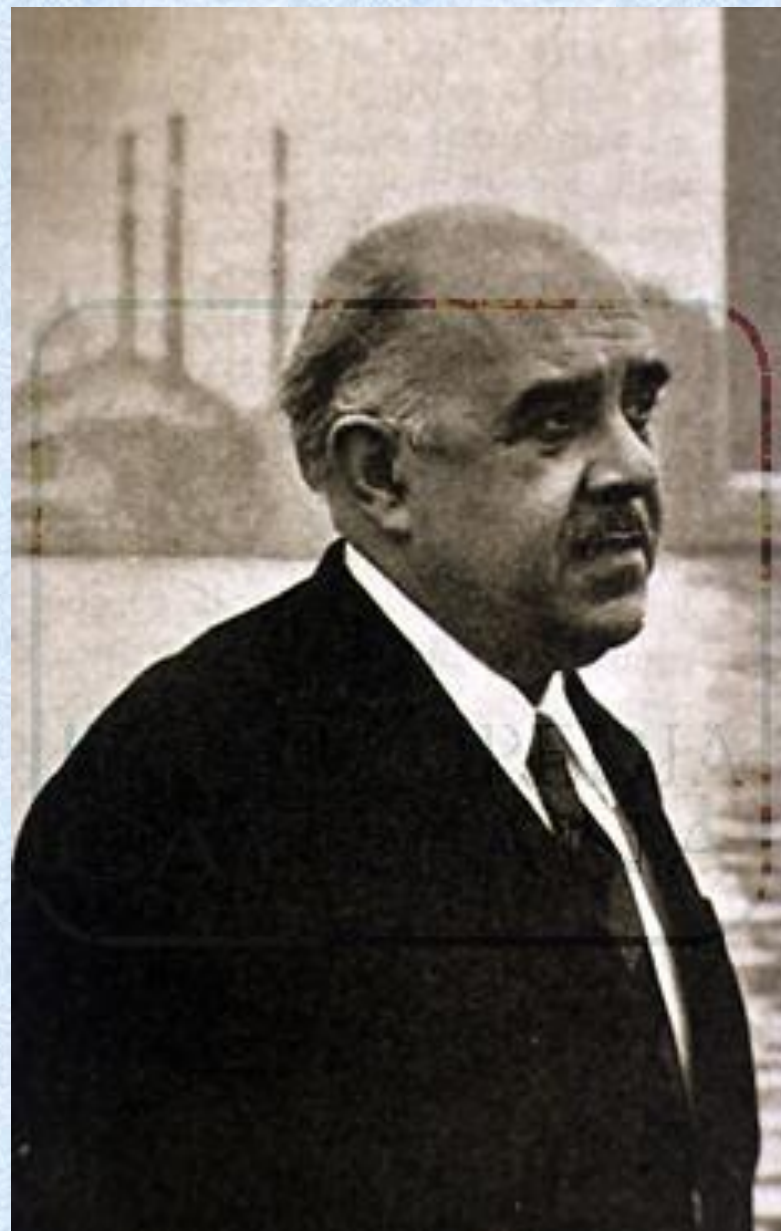
Traducció de
*Les aventures
d'en Pinotxo*,
de C. Collodi .
Il·lustracions de
J. Vinyals
(1934)

Traducció de
*Peter Pan i
Wendy*, de J. M.
Barrie, a càrrec
de Marià Manent
(1935)

- S'aprofiten els dibuixos de les edicions originals (manca d'escriptors i de dibuixants, que ja no deuen dedicar-se al llibre infantil, perquè ara és cosa de l'escola).
- Rafael Tasis proposa traduir al català les obres de Walt Disney pel seu èxit.

Retrat de Rafael Tasis
(1906-1966)

- **L'expansió del llibre:**

- Anys trenta, crisi en la producció de llibres infantils d'esglai.

- Expansió:

- L'Escola.

- Biblioteques Populars de la Xarxa de la Mancomunitat, amb seccions infantils de gran vitalitat.

- Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana.

- Escola de Bibliotecàries, l'estiu de 1938, amb uns cursets de biblioteques infantils per tal de proveir-les de personal especialitzat.

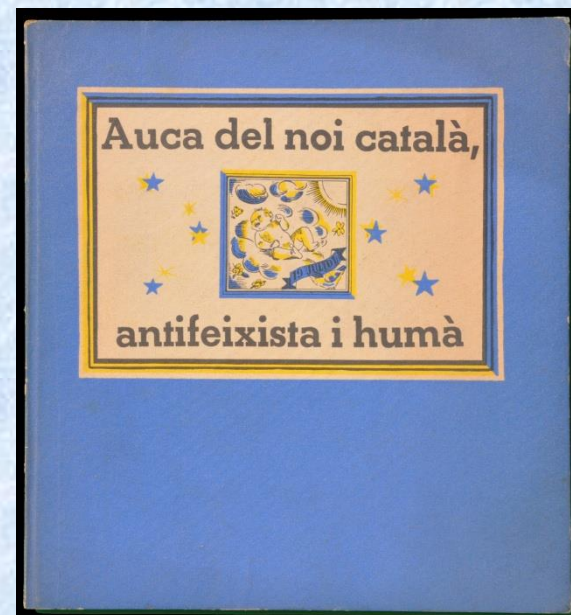
Acte d'inauguració de
la Biblioteca Popular
de Valls (1918)

- **Els anys de guerra: 1936-1939:**

- Producció de llibres infantils, molt reduïda, i ara amb caràcter oficial.
- El Comissariat de Propaganda de la Generalitat edita (1937-1938) una col·lecció per a infants: *L'Auca del noi català antifeixista i humà*, de Josep Obiols, o *El més petit de tots*, de Lola Anglada.
- Noves revistes de poca durada. *En Patufet* continua i Folch i Torres publica *El fill que no torna* (1938), inspirada en la mort del seu propi fill al front.

Portada d'*El més petit de tots*, de Lola Anglada (1937)

Portada de *l'Auca del noi català, antifeixista i humà*, de Josep Obiols (1937)

Per acabar...

“La part de Catalunya que no ha “desertat”
continua confiant en la cultura i el llibre com a
mitjà de salvació col·lectiva...”

Carles Riba

Libres, portes a la
cultura

*J. Àngel Cano Mateu
Grau de Filologia Catalana*